

Dežela, ki ne pozna svojih talentov

Brina Svit: *Smrt slovenske primadone*;
Mladinska knjiga 2000

V Franciji že dolgo živeča Brina Svit se je v slovenski književni javnosti pred tremi leti kot pisateljica Brina Švigelj Merat utemeljila in uveljavila z romanom *Con brio*, ki je, kolikor je znano, doživel zelo dober sprejem tudi v Franciji. Razlog? Napisan v svežem, domiselnem jeziku, ki je pripovedoval o neki ljubavni zgodbi z reminiscencami na Slovenijo, odslikaval pa pariško okolje oziroma podajal zanimive človeške situacije v moderni civilizaciji. Kratki roman *Smrt slovenske primadone* je precej drugačen – a tudi

podoben *Con briu*. Vendar – to naj povem na začetku – ni napisan s tako svežim zajemom živih vprašanj in situacij v življenju posameznika.

Brina Svit ga je napisala kot pripoved o primadoni Lei Kralj, slovenski umetnici, ki zaslovi v Franciji, Španiji, Italiji ..., toda v svoji mali Sloveniji propade kmalu po vrhuncu slave. Zgodbo pripoveduje pariški novinar (dopisnik časopisa *Petronius*), ki se z njo seznani v Madridu po nekem njenem uspešnem nastopu; z njo ima intervju, njuna zveza pa se nadaljuje na bolj ali manj zasebni ravni, vendar ne na erotični, kot bi morda pričakovali. Lea ga kmalu povabi k sebi v Slovenijo, kjer pa se zgodi konec njene kariere oziroma njena malce misteriozna "smrt", posledica nekakšne značilne slovenske blokade nadarjenih ljudi. Pisanje o njej je novinarju pozneje steklo kot "odgovor na anketo" slovenske revije, ki je za leto 2000 hotela bralcem postreči s portretom Slovenke leta ali celo stoletja. Novinar se je odgovora lotil s prizadevnostjo raziskovalca, tj. pisatelja, ki zna podatke, ki so mu na voljo, razviti in zaokrožiti v življenjsko zgodbo, ustavljajoč se na nekaj postajah Leinega otroštva in pri trenutkih njene poznejše slave, pa tudi v opisu njene domovine: Krasa, Sežane, Ljubljane ... Da gre tudi za opise njenega postanka in ljudi v Madridu, Parizu, Milanu, kjer je pela, je razumljivo: Lein občutljivi častilec in prijatelj (s homoerotičnimi nagnjenji) želi razviti ves splet njene življenjske poti, dozdnevno pa ga ta zanima toliko bolj, ker ni Slovenec – pa saj v celoti gre za

pogled tujca nanjo kot Slovenko in na Slovenijo, torej kar za "francoski" roman o slovenski primadoni in Sloveniji. V tej luči je pisanje posebej zanimivo; Slovenija se tu pojavlja na dveh ravneh: kot lepa, mestoma očarljiva dežela, toda v medčloveških odnosih zavrta, provincialna in malo-meščanska, kar se nazadnje potrjuje v družinskih prizorih in razmerju med Leo Kralj in njeno materjo Ingrid. Pogled tujca na to "notranjo" stran Slovenije, z Ljubljano vred kot njeno prestolnico, je dokaj kritičen in priča – najbrž po pravici – o čisto nečem drugem kot – vzemimo – o deželi sproščenosti; prej o deželi, ki ne ve za svoje talente in jih temu primerno omejuje in uničuje.

Jože Horvat, esejist, kritik, novinar, dolgoletni urednik kulturne strani Dela, trenutno svetovalec na Ministrstvu za kulturo.

Roman je napisan jezikovno skrbno in z globljimi vpogledi v komplicirana duševna stanja Lee Kralj, zaradi česar učinkuje naravno in "vleče" bralčevo radovednost do konca. To vsekar kaže povedati, kajti v knjigah je ta značilnost po navadi tista, ki je odločilna za (ne)zanimanje zanje; bralca manj privlači njihova zgradba, četudi se po napornem premisleku izkaže, da je vsaj svojevrstna; še manj ga privlači, če je artistično sofisticirana in pregnana, ne premore pa zares raznolike in presenetljive pripovedne tvarine. V tej knjigi ni tovrstnih formalističnih pretiravanj; k sreči se osredotoča na izris portreta slavne primadone, a ne da bi na široko tematizirala njeno petje, "obsedenost" z njim – besed o njeni umetnosti je razmeroma malo, saj bralec le tu in tam izve, da kje v hotelu ali doma "vokalizira", enako skromni so prikazi njenih nastopov na odru: se pravi, da je upodobljena manj kot umetnica s svojimi specifičnimi, nemara kar neukrotljivimi strastmi, travmami, dilemami, temveč prej kot zelo občutljiva ženska, ki je na praktični svet pripeta izjemno rahlo. Celo njene ljubezenske zveze niso nič stalnega, zavezujočega, po vsem videzu niti ne z "domačim" ljubimcem (kako ironično), slovenskim lokostrelcem z imenom Julijan Remek, o čemer je govor v zadnjem delu romana, saj med njima nikjer ni izrazitega ljubavnega žara ... Celo prijateljstvo s pariškim novinarjem, do katerega izraža vso simpatijo, kot da ni nekaj brezpogojnega in trajnega; ko ga nazadnje v Sloveniji prosi, naj je ne zapušča, stori to bolj plaho kot odločno, in novinar zares "zapre vrata"

za sabo. Ne, Lea Kralj kot da ni bitje te resničnosti, temveč njena poetična figura, ki začne ugašati, kakor hitro se znajde v njenem banalnem prijemu; (slovenska) resničnost je zanjo varna le, kadar se ji odpre v svojem naravnem izvoru ali začetku. (Ponavljajoča se slika iz otroštva Lea Kralj: da bi ji mama pogrela prezeble roke, jih vzame v svoja usta.) Od takšne resničnosti se človek ograjuje, saj se šele tako lahko razbremeni in sreča s sabo, kot o tem govorijo prav tako lepi prizori z ruto: Lea jo ima tako rekoč vedno zavezano okoli glave, da iz tkanine na ušesih prisluškuje bitju svojega srca.

Marsikaj od navedenega nemara ne predstavlja ravno velikih literarnih odkritij, vendar je izraženo v novih podobah in nevsakdanjih situacijskih zvezah. To daje portretu te ženske žive poteze. S tem je prepričljiva oseba tega časa brez trdnih eksistencialnih tal in – v slovenskih logih – brez prave svobodenosti. Toda vse to je manj, kot je ponujal *Con brio*, pripoved je tudi fabulativno precej enostavna, prej lirska kot epska, zato v njej ni priložnosti za kakšne razburljive, dramatične prizore, tudi ne za refleksijo, z vsem tem pa tudi ne za intenzivno jezikovno svojevrstnost, o čemer vse je moč govoriti pri omenjenem romanu. Kljub temu je na knjigo treba opozoriti, saj si ne privoščim kakšnih bizarnih izstopov iz sodobne klasike, temveč s potrebnim pisateljskim znanjem večje podaja specifično človeško usodo.

Jože Horvat

Razkošje pripovednega stavka

Jože Hudeček: *Moje hiše*; Založba Nova revija, Ljubljana 2000

Avtor, ki je v devetdesetih letih minulega stoletja presenetil, in to tako, da je presenečenje ohranjal menda z vsakim novim delom, je Jože Hudeček, znan zlasti kot kulturni komentator na TVS. Torej, menda ni prozaista, ki bi v domačo javnost v tem času prinesel tolikšno posebnost, in če tvegam že na začetku, toliko moderne klasike in obenem toliko novosti, ki jih sedanja prozna produkcija v glavnem ne artikulira. Seveda bi trditev bilo treba utemeljiti z obravnavo njegovih doslej izšlih (menda petero) del, toda